

Dr. Vladas Ingelevičius ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus veikla vokiečių okupacijos metais

Dr. Vladas Ingelevičius – žymiausias Lietuvos Raudonojo Kryžiaus (toliau – LRK) tarnautojas, dirbęs šios draugijos valdyboje nuo jos įkūrimo (1919 m. sausio 12 d.) iki antrosios sovietų okupacijos (1944 m. liepos mėn.) su šešerių metų pertrauka (1932–1938) – tai buvo protestas prieš Lietuvos vidaus reikalų ministerijos kišimąsi į jos veiklą. 1938 m. prezidento Antano Smetonos paskirtas LRK vicepirmininku, dr. Vl. Ingelevičius draugijai bei jos įstaigų darbui vadovavo ir vokiečių okupacijos metais (1941–1944), būdamas faktiniu penktuoju LRK pirmininku¹.

Dr. Vl. Ingelevičius 1918 m. gruodžio 19 d. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, 1921 m. apdovanotas Vyčio kryžiumi, 1928 m. – III laipsnio Gedimino ordinu, turėjo medicinos pulkininko laipsnį.

Drauge su Vladu Nagevičiumi jis įkūrė Lietuvos karo sanitarijos tarnybą ir buvo vienas iš „Fraternitas Lithuanica“ (1908 m. lapkričio 28 d.) bei LRK draugijos steigėjų. Šios organizacijos nepriklausomai Lietuvai buvo ypatingai svarbios.

Pirmoji – slapta patriotinė lietuvių studentų medikų korporacija „Fraternitas Lithuanica“, įkurta XX a. pradžioje, dar tebevaldant carinei Rusijai, buvo rimtas pasirengimas dirbti tėvynei. Vėliau apie šios brolijos tikslą dr. Vl. Ingelevičius rašė: „Mes norėjo-

me likti lietuviai, nenutausti, sudaryti tikrai lietuviškas šeimas ir, atitarnavę rusų kariuomenėje už stipendijas, grįžti į Lietuvą ir dirbti savo krašto labui. Mes nutarėm palaikyti savo tarpe draugiškus, broliškus santykius ir vengti visko, kas gali mus skirti; stengėmės nekelti politinių ginčų, o laikytis to, kas vienijs: draugiškumo, lietuviškumo; stengėmės raginti vieni kitus tautiškai įsisaugoti ir visapusiškai lavintis, kad būtumėm vėliau savo krašto naudingi piliečiai“².

Antroji organizacija – LRK draugija, įkurta laisvai Lietuvai vos pradėjus žengti pirmuosius žingsnius ir stengiantis jai atiduoti visus sugebėjimus, mokslo žinias ir patyrimą. Abiejų draugijų veikla gimininga, viena kitą papildė, nes abi siekė kuo geriau organizuoti Lietuvos sveikatos apsaugą.

Jų veikloje dr. Vl. Ingelevičius aktyviai dalyvavo iki pat antrosios sovietų okupacijos, vėliau šį darbą tęsė užsienyje.

Vl. Ingelevičius gimė 1889 m. lapkričio 11 d. Beržuonyse, Rokiškio apskrityje. Gimnaziją baigė Sankt Peterburge 1908-aisiais ir tais pačiais metais įstojo į Peterburgo karo medicinos akademiją. Gyvenant svetima me krašte, grėsė nutautėjimo, surusėjimo pavojus. Tad įkvėptas dr. Jono Basanavičiaus su iniciatyvą parodžiusiu Vl. Nagevičiumi bei artimais draugais – Karo medicini-

Medicinos plk. Vladas Ingelevičius. 1940 m. liepa

nos akademijos studentais Kaziu Oželiu, Pranu Sližiu, Z. Ščepanavičiumi po 1905 m. Didžiojo Vilniaus Seimo, apimtas Lietuvos laisvės siekio, 1908 m. lapkričio 28 d. įkūrė nelegalią lietuvių medikų organizaciją ir pavadino ją „Fraternitas Lithuanica“ – Lietuvių brolija. Jos nariai vieni kitus vadino broliais ir artimai bendravo. Bendra profesija, tie patys tikslai juos stipriai siejo visą tolesnį gyvenimą. Pagal brolijos nuostatus „Fraternitas Lithuanica“ buvo jų antroji šeima. Brolijos nariai visą amžių liko jai ištikimi, puoselėjo jos skelbtus idealus: gerbė kitaip manantį, ugdė moralines savybes, stengėsi nuolat tobulėti, skatino dirbti savo tautos ir savo krašto gerovei. Vėliau „Fraternitas Lithuanica“ tapo studentų ir gydytojų draugija, o 1922 m. gruodžio 16 d., registruojant draugiją Kauno apskrities viršininko įstaigoje, tuo metu surašytuose brolijos įstatuose pasivadino korporacija. Studentų medikų

korporacija įkurta 1924 m. lapkričio 19 d., įsteigus Lietuvos universitetą. Studentų korporacijos steigiamajam susirinkimui pirmininkavo „Fraternitas Lithuanica“ organizacijos įkvėpėjas dr. J. Basanavičius.

„Fraternitas Lithuanica“ draugijos ugdytoju ir beveik 50 metų jos vadovu buvo Vl. Nagevičius. Organizacijos nariai įsipareigojo „dalyvauti lietuvių visuomeniniame bei kultūriniame darbe, ugdyti savo kalbą, remti lietuvišką meną ir mokslą bei lietuviškąją spaudą, rūpintis savo profesine pažanga, laikytis profesinės etikos dėsnių, [...] tolerancijos“, lankyti susirinkimus. Draugijos nuostatuose teigiama, jog tai ne ideologinė ar politinė, o tautinė kultūrinė profesinė organizacija. Darbas lietuvių tautai turi vadovautis principu, kuris 1922 m. korporacijos vėliavoje taip pat buvo įrašytas lotynų kalba: *Humanitate et Scientia* – Žmoniškumui ir mokslui. Fraternitiečiai teigė, kad „Lietuvos kaimas yra pirmutinis įkvėpimo šaltinis ir galutinis veikimo tikslas“³. Taip išreikštas simbolinis brolijos siekis, nes tik Lietuvos kaimas per vergovės šimtmečius išsaugojo kalbą, tautos charakterį ir tradicijas. Lietuvių brolijos idealams pritarė ir lietuvių tautos atgimimo patriarchas bei „Fraternitas Lithuanica“ garbės narys dr. J. Basanavičius. Į paskelbimą garbės nariu jis atsakė laišku, kurį baigė taip: „Aš širdingai linkėčiau [...], kad jūsų korporacijos, ypač jaunesnieji nariai, liktų liuosi nuo pagundos teršti savo šeimyną svetimtaučių krauju“⁴. Šie dr. J. Basanavičiaus žodžiai buvo ištarti iš šimtametės rusų vergijos išsivadavusiai ir besikeliančiai tautai. Tokie tvirti tautiniai ir moraliniai pagrindai skatino fraternitiečius išlikti lietuviais, nekurti mišrių šeimų, kuo greičiau grįžti į Lietuvą, o grįžus dirbti ten, kur Lietuvos valstybei ir visam kraštui jie buvo labiausiai reikalingi. Broliai tvarkėsi labai demokratiškai. Jie neturėjo nuolatinio pirmininko. Susirinkimams pirmininkavo vienas iš studentų abėcėlės tvarka. Tokiu

būdu išlaikė lygybę, pratinosi prie atsakomybės rūpintis brolijos reikalais bei savo indėliu į jos veiklą. Posėdžių metu kiekvienas privalėjo pasakyti savo nuomonę diskutuojamu klausimu. „Buvo daromi dažni susirinkimai su paskaitomis mokslo, kultūros ir meno klausimais. Ypatingas dėmesys buvo kreipiamas į lietuvių kalbą, istoriją ir lietuvių tautos folklorą“. Į susirinkimus buvo kviečiami Kazimieras Būga, Augustinas Voldemaras, Eduardas Volteris, Stasys Šimkus, Antanas Žmuidzinavičius, Petras Rimša, Juozas Zikaras. Sutartinai buvo lankomos meno galerijos ir parodos, simfoniniai koncertai, operos ir dramos teatrai. St. Šimkus taip suartėjo, kad „išimties keliu buvo priimtas nariu į Korporaciją“⁵. Fraternitiečiai išsiugdė neįtikėtiną savitarpio supratimą ir drausmę. Organizacijos įkūrimo dieną (lapkričio 28 d.) visi broliai, nesvarbu kur jie tuo metu gyveno ar dirbo, suvažiuodavo į iškilmingą metinį susirinkimą, nagrinėdavo aktualias temas ir dažnai jį baigdavo dramos, operos ar koncerto klausymu.

Dr. Vl. Ingelevičiaus nuomone, „„Fraternitas Lithuanica“ savo įsikūrimą pateisino. Tikriausiai tik jos įtakos dėka iš 19 fraternitiečių, buvusių Akademijoje 1908–1917 metais, teatkrito vienas Z. Ščepanavičius, nuklydęs, karui pasibaigus, į Lenkiją; visi gi kiti 17, be Adomo Plepio, bolševikų nužudyto Sibire, nenutauto, grįžo į Lietuvą, sukūrė lietuviškas šeimas ir dirbo savo krašto labui“⁶.

Iš tokios kilniais idealais gyvenančios aplinkos didelė dalis mūsų vyresnės kartos žmonių jaunystėje sėmėsi drąsos, dvasios stiprybės, poreikį nuolat tobulėti, išsiugdė nepaprastai stiprų atsakomybės savo tautai ir valstybei jausmą.

1913 m. baigęs Sankt Peterburgo karo medicinos akademiją, Vl. Ingelevičius iki 1917 m. tarnavo gydytoju rusų armijoje. Į Pirmąjį pasaulinį karą išvyko su 169-uoju Naujųjų Trakų pėstininkų pulku. 1918 m. vasarą pradžioje, grįždamas iš Rumunijos,

apie keturis mėnesius dirbo 226-ojoje lauko ligoninėje, į kurią iš rumunų fronto rinkosi lietuvių kariai. Į Lietuvą grįžo 1918 m. birželio pabaigoje. Neilgai pagyvenęs Vilniuje, Dūkšte, Panevėžyje, lapkričio pabaigoje vėl grįžo į Vilnių. Tuo metu sostinėje jau veikė Lietuvių Tautos Taryba (1917 m. rugsėjo 18–22 d.), o lapkričio 11 d. buvo sudarytas pirmasis Lietuvos Ministrų Kabinetas.

1918 m. lapkričio 23 d. Apsaugos ministerija paskelbė įsakymą dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo ir tą pačią dieną Karo sanitarijos viršininku paskyrė „Fraternitas Lithuanica“ brolijos vadą dr. Vl. Nagevičių.

Po penkių dienų, lapkričio 28-ąją, į metinį susirinkimą suvažiavę „Fraternitas Lithuanica“ broliai svarstė būsimosios Lietuvos kariuomenės sveikatos apsaugos reikalus ir nutarė dirbti ten, kur reikės, pirmiausia savanoriais stoti į kariuomenę. Ką tik įkurtai Lietuvos kariuomenei ir Karo sanitarijos viršininku paskirtam dr. Vl. Nagevičiui kruopščiai talkino tuo metu Vilniuje gyvenęs Vl. Ingelevičius, kuris oficialiai į Lietuvos kariuomenės savanorius buvo priimtas tą pačių metų gruodžio 19 d. Sunkiai susirgus Vl. Nagevičiui, beveik pusę metų (1918 m. gruodžio 24 d.–1919 m. birželio 4 d.) Lietuvos kariuomenės Karo sanitarijos viršininko pareigas ėjo Vl. Ingelevičius. Tad jam „teko pradėti organizuoti mūsų kariuomenės sveikatos tarnybą ir padėti jai pagrindus“⁷. Nepaisant didelių sunkumų, Lietuvos kariuomenės sanitarijos tarnyba ir sanitarinis aprūpinimas sparčiai gerėjo ir jau 1920 m. antroje pusėje veikė visiškai patenkinamai. Visus tarpukario metus Vl. Ingelevičius atsidavęs dirbo Karo sanitarijos centrinėje įstaigoje viršininko dr. Vl. Nagevičiaus pavaduotoju, tuo daug prisidėdamas prie Lietuvos kariuomenės sveikatos apsaugos organizavimo.

1934–1940 m. Tarptautiniame karo medicinos kongresų komitete dr. Vl. Ingelevičius atstovavo ~~Lietuvai~~ (1932,

1934), Ženevos (1936), Bukarešto (1937) kongresuose. „Mūsų Žinyne“ bei „Medicinoje“ rašė straipsnius karo medicinos ir cheminio karo klausimais. Ilgus metus dėstė LRK Gailestingųjų seserų mokykloje.

Lietuvos kariuomenėje dr. Vl. Ingelevičius tarnavo iki 1940 m. spalio 27 d. Lietuvos kariuomenę įjungiant į Raudonąją armiją, iš karo tarnybos jis buvo atleistas.

Dar prieš išeidamas iš kariuomenės, laisvu laiku vertėsi privačia praktika. Dalyvavo visuomeniniame darbe – buvo vienas iš Lietuvos vegetarų draugijos steigėjų, šios minties propaguotojas ir nuoseklus vegetaras.

Kartu su gydytojais Jurgiu Alekna, Roku Šliūpu bei provizoriumi Jonu Makauskis

kiu dr. Vl. Ingelevičius 1919 m. sausio 12 d. įkūrė LRK draugiją. Jos steigėjų parašus matome LRK statute⁸, sudarytame 1919 m., o jų asmenybes – 1924 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Vyriausiosios valdybos nuotraukoje.

1919–1932 m. dr. Vl. Ingelevičius buvo LRK Vyriausiosios valdybos narys, atsakingas ir už karo sanitarijos reikalus. Kaip minėta, 1938 m. Respublikos prezidentas A. Smetona jį paskyrė LRK Vyriausiosios valdybos vicepirmininku. Šias pareigas dr. Vl. Ingelevičius ėjo ir pirmosios sovietų okupacijos metais (1940 m. birželis–1941 m. birželis), LRK pirmininku esant Antanui Garmui, o Lietuvą okupavus naciams, fak-

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Vyriausioji valdyba 1924 m. Pirmoje eilėje iš kairės: dr. Vladas Ingelevičius, dr. Jurgis Alekna, dr. Rokas Šliūpas, kanauninkas Kazimieras Šaulys, kun. Konstantinas Olšauskis. Antroje eilėje: dr. Eliziejus Draugelis, dr. Pranas Mažylis, provizorius Jonas Makauskis

tiškai tapo LRK pirmininku. Dr. Vl. Ingelevičius tvarkė kurorto, ligoninių, sanatorijų (Aukštosios Panemunės, Varėnos nuo 1943 m. balandžio 1 d.) ir jų padalinių reikalus. Šias įstaigas aprūpino personalu, medikamentais ir kitu turtu, jas instruktavo, kontroliavo, rūpinosi greitosios pagalbos, kraujo perpylimo stočių, vaistinių, ortopedijos technikos įstaigų darbu, priemonėmis, kūrė naujus skubios pagalbos punktus, kraujo perpylimo stotis.

Ypač aktyviai LRK ir vicepirmininkas dr. Vl. Ingelevičius veikė Lietuvos laikinosios vyriausybės valdymo laikotarpiu (1941 m. birželio 23 d.–1941 m. rugpjūčio 5 d.). Tuo metu ir iki 1944 m. liepos mėn. Sveikatos globos valdybos vardu LRK atliko didelį ir labai reikalingą darbą Lietuvai bei kitų valstybių piliečiams, padėdamas surasti karo metu dingusius asmenis, sužinoti giminių, draugų, pažįstamų likimą bei adresus ir pan.

Jau pirmosiomis Laikinosios vyriausybės valdymo dienomis į LRK kreipėsi tūkstančiai žmonių: buvę politiniai kaliniai, tremtiniai, pasimetusių šeimų nariai. Juk po pirmosios sovietų okupacijos LRK buvo vienintelė išlikusi nesugriautos struktūros humaniška įstaiga, dar iki karo įgijusi visuomenės pasitikėjimą ir pajėgi organizuoti nuo karo nukentėjusių asmenų šelpimą bei pasimetusiųjų paiešką⁹.

Po Nepriklausomybės paskelbimo (1941 m. birželio 23 d.) praėjus dviem dienoms, vicepirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus ir kitų Vyriausiosios valdybos narių pastangomis LRK įsteigė organizaciją nukentėjusiems šelpti – Vyriausiojo įgaliotinio įstaigą. Ši įstaiga nuo birželio 25 d. rūpinosi asmenimis, nukentėjusiais nuo karo, bolševikų teroro, iš kalėjimų išėjusiais šimtais iškankintų ir išbadėjusių kalinių, globojo žuvusiųjų šeimas, teikė medicininę pagalbą sužeistiesiems¹⁰, ieškojo dingusių karo metu, bolševikų išvežtų tremtinių, žuvusių, pasimetusių, iš

pionierių stovyklų išvežtų vaikų. Kasdien į LRK kreipdavosi šimtai žmonių. LRK tarnautojai ir jų talkininkai – studentai, mokiniai – dirbo ištisas dienas nuo ryto iki vėlyvo vakaro, atsisakydami poilsio, atostogų ir kitų patogumų. Darbo buvo begalės. „Vienus reikėjo aprūpinti pašalpa, kitus – pastoge, trečius – drabužiais, ketvirtus – baldais, penktus gražinti namo į provinciją, šeštiems ieškoti karo metu dingusių ar bolševikų išvežtų giminių, septintiems suteikti vienokį ar kitokį patarimą ar informaciją ir t. t. ir t. t.“ – po metų rašė Antanas Ragauskas¹¹, o apibendrinamas LRK nuveiktus darbus per pirmuosius septynis karo mėnesius teigė, kad jie sudaro retą epochą LRK istorijoje¹².

Dr. Vl. Ingelevičiaus iniciatyva LRK, remiamas visuomenės moraliai ir materialiai, savo veiklą plėtė po visą Lietuvą – atgaivino seniau įkurtus LRK skyrius, steigė naujus, prie jų organizavo šelpimo komitetus ne vien miestuose, miesteliuose, bet ir valsčiuose, o kur nespėjo, kvietėsi talkon savivaldybes.

LRK Vyriausiojo įgaliotinio įstaiga su pavaduotoju bei keliais tarnautojais, įsikūrusi Kaune, Kęstučio g. 6, koordinavo šelpimo komitetų darbą, duodavo nurodymus, skyrė lėšų, kas mėnesį reikalavo dokumentais paremtų apyskaitų¹³.

Vyriausiojo įgaliotinio įstaiga biudžetinių lėšų neturėjo. Jos pajamas sudarė aukos pinigais, maistu, drabužiais, daiktais, retkarčiais nukentėjusieji gaudavo butus, darbą. Aukos buvo renkamos visur: įstaigose, bažnyčiose, savivaldybėse, net ten, kur nukentėjusių visai nebuvo. Žmonės aukojo norėdami padėti nelaimės ištiktiems ir iš džiaugsmo, kad nusikratė bolševikų jungo. Apie surinktas ir išdalytas aukas LRK nuolat skelbė savo spaudoje¹⁴, o pinigines pašalpas skirdavo tik po to, kai nukentėjusiuosius rūpestingai ištirdavo seniūnai ir šelpimo komitetų nariai. LRK rūpinosi ir politinių kalinių, tremtinių, karių, vaikų pervežimais,

suteikdavo laikiną nakvynę, organizavo politinių kalinių maitinimą, tikrino jų sveikatą, siuntė gydytis į Birštoną, ligonines.

Darbas vyko gana sklandžiai, nes LRK centro atstovai Kaune lankė po Lietuvą pasklidusius savo skyrius, bendravo su komitetų darbuotojais, aiškinosi, kaip vyksta šelpimas, padėjo jį tinkamai organizuoti, dalijo surinktas lėšas. Draugijos vicepirmininką dr. Vl. Ingelevičių 1941 m. vasarą LRK tarnautojai retai tematydavo valdyboje. Vien per 1941 m. liepos ir rugpjūčio mėn. LRK vicepirmininkas dr. Vl. Ingelevičius ir Vyriausiojo įgaliotinio įstaigos inspektorius inžinierius M. Valeika aplankė labai daug vietovių, galima sakyti, pamatė visą Lietuvą ne tik su jos skauduliais, bet ir krikščioniška meile savo artimui, užuojauta, gerumu bei darbštumu. Visur žmonės padėjo vieni kitiems, dalijosi kuo turi, talkino kasdieniuose darbuose¹⁵. 1941 m. rugsėjo 17 d. LRK valdybos posėdyje buvo išklaustyta draugijos vicepirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus pranešimas apie aplankytų skyrių ir šelpimo komitetų veiklą provincijoje. Vizitavusiųjų teigimu, daugelis LRK skyrių dirbo pavyzdinčiai: buvo sušelpti šimtai nukentėjusiųjų nuo bolševikų teroro, globojami pabėgėliai ir kiti patekusieji nelaimėn¹⁶. Tame pat posėdyje nutarta prie LRK Vyriausiosios valdybos ir jos skyrių apskrityse įsteigti Moterų komitetus, tvirtinti LRK Moterų komiteto statutą.

LRK Vyriausiojo įgaliotinio įstaiga, besirūpinanti aukų rinkimu, saugojimu ir jų dalijimu, veikė iki 1942 m. vasario 1 d., kai vokiečių okupacinė valdžia ją uždarė¹⁷. Jos funkcijas perėmė nacių įkurtas Savitarpinės pagalbos (SP) Vyriausiasis komitetas, o likę neišdalyti pinigai perduoti Savitarpinės pagalbos komitetams ir SP padaliniai LRK, nuo 1941 m. lapkričio 8 d. egzistavusiam nauju – Sveikatos globos skyriaus pavadinimu.

Veikiant Lietuvos laikinajai vyriausybei, LRK vicepirmininkas dr. Vl. Ingelevičius,

siekdamas, kad draugija galėtų sėkmingiau dirbti, 1941 m. liepos 23 d. tarnybiniu raštu prašė Kauno burmistrą LRK priskirti gretimus sklypus¹⁸, o liepos 26 d. rašte Ministrų Kabinetai – gražinti nuo 1921 m. draugijos turėtą loteriją – nuolatinę pastovių lėšų šaltinį LRK uždaviniams įgyvendinti. Jis priminė LRK organizacijos tikslus – rūpintis tautos sveikatingumu, higiena, nukentėjusiųjų nuo karo šelpimu, ligoninių, sanatorių, kurorto plėtimu ir kitais darbais. Laikinąją vyriausybę informavo, kad nuo 1932 m. LRK gaudavęs tik trečdalį Valstybės loterijos pelno, o 1940 m. sovietinė vyriausybė loterijos pelno visai neskyrusi. Matyt, Laikinoji vyriausybė leido atgaivinti loteriją, nes jau 1942 m. liepos 17 d. „Savitarpinės Pagalbos Žiniose“ loterijos direktorius F. Sipavičius visuomenei paskelbė, kad „neseniai pradėjo veikti Savitarpinės Pagalbos loterija“, įsikūrusi Laisvės alėjoje 34, kuriai vadovauja trijų asmenų komisija: septynerius metus dirbęs buvusioje LRK loterijoje F. Sipavičius, referentas J. Butkus ir narys Evaldas Reikenis (SP aukų rinkimo referentas). Ignas Končius Lietuvių enciklopedijos straipsnyje apie Savitarpinę pagalbą rašė, kad 1943 m. loterija duodavusi po 100 tūkst. RM pelno per mėnesį¹⁹.

Norėdama glaudžiau bendrauti su miesto ir provincijos gyventojais, operatyviau informuoti visuomenę ją dominančiais klausimais, greičiau tarpininkauti asmenims, ieškantiems išvežtųjų, pasimetusiems, atsiliepusiems, skelbti dingusiųjų per karą pavardes ir kitus pranešimus, LRK Vyriausioji valdyba pradėjo leisti neperiodinį biuletinį „LRK Žinios“. Pirmasis numeris pasirodė 1941 m. liepos 29 d. „Žinias“ redagavo žurnalistas ir teisininkas A. Ragauskas. Redakcija įsikūrė adresu Kęstučio g. 6. „LRK Žinios“ skelbė pavienius asmenis bei ištisus jų sąrašus: žuvusius partizanus, karius, politinius kalinius, tremtinius, gydytojus, kunigus, išsilaisvinusius politinius kalinius Lietuvoje ir kituose kraštuose, grįžusius į Lietuvą

tremtinius, dingusių asmenų paiešką, atsiliepiamus į paieškas, žinias apie vaikus, išvežtus iš buvusių pionierių stovyklų, taip pat pranešdavo apie LRK ir jo skyrių bei šelpimo komitetų teikiamą pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo karo, ir kitą informaciją. Iš viso išėjo 10 „LRK Žinių“ numerių (1941 m. liepos 29 d.–1941 m. spalio 31 d.). Nacių okupacinei valdžiai įkūrus Vyriausiąjį savitarpinės pagalbos komitetą (1941 m. lapkričio 8 d.), „LRK Žinios“ vokiečių įsakymu 1941 m. gruodžio 8 d. buvo pavadintos „Savitarpinės Pagalbos Žiniomis“ ir tuo pavadinimu ėjo iki 1944 m. birželio. Vienuolika „SP Žinių“ numerių (1942 m. sausio 18 d.–gegužės 8 d.) suredagavo tas pats „LRK Žinių“ redaktorius A. Ragauskas, o jam atsisakius eiti vyriausiojo redaktoriaus pareigas, naujo redaktoriaus pavardė biuletenyje nebuvo žymima. Nuo 1942 m. gegužės 8 d. straipsnius pasirašinėjo Vincas Kemežys, Vytautas Stanevičius, Mikas Ilgūnas, I. Končius²⁰. Jau pirmame „LRK Žinių“ numeryje (1941 m. liepos 29 d., p. 3) išspausdintas šelpimo komitetams aplinkraštis Nr. 1 ir daug kitų pranešimų, iš kurių sužinome, kad Aukštojoje Panemunėje (Vaidoto g. 56) įsteigtas LRK skyrius, globojantis žuvusiųjų ir sužeistų partizanų, buvusių politinių kalinių, išvežtų į SSRS ir nukentėjusių nuo karo veiksmų, šeimas. Informuojama, kad LRK pranešė Tarptautiniam Raudonajam Kryžiui Šveicarijoje apie bolševikų, bėgančių iš Lietuvos, žiaurumus, pasibaisėtinas nekaltų žmonių žudynes ir prašė Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus Komitetą Ženevoje imtis žygių prieš tokius negirdėtus Tarptautinės teisės bei žmogiškumo normų pažeidimus. Taip pat prašė visuomenę sulaukyti ir perduoti policijai netikrus aukų rinkėjus Kaune ir provincijoje, kurie neturi antspauduotų RK pažymėjimų ir neišduoda auką patvirtinančių kvitų; ligoninių vedėjus prašė suteikti žinių apie jose gydomus sužeistuosius per karą, negalėjusius apie save pranešti gimini-

nėms, įspėjo, kad išnaudojami ištremtųjų artimieji – apgavikai pasisiūlo nuvežti maisto, pinigų ir visa tai pasisavina. Skelbė apie Raimių miškelyje nužudytus 76 Telšių kalėjimo kalinius. Iš straipsnelio „Ankstyvesnių tremtinių balsai“ paaiškėjo, jog 1940 m. vasario 10 d. ir dar anksčiau buvo išvežta nemažai lietuvių iš Alytaus apskrities Marcinkonių, Druskininkų ir kitų valsčių²¹. Pranešta, kad vėl pradėjo eiti sovietmečiu uždraustas žurnalas jaunimui „Žiburėlis“, kuris vasarą eisiąs kas mėnesį, o kitu metu – kas dvi savaites. Redakcijos adresas – Kaunas, Kęstučio g. 6²². Paskelbta, kad LRK komitetai su savivaldybių tarnautojais apskaičiuoja karo veiksmų padarytus nuostolius, surašo nuostolių vertės aktus, nurodo sunaikinimo priežastį ir siūlo palaikyti ryšį su Vyriausiojo įgaliojimo įstaiga Kaune²³.

LRK ne tik leido savo laikraštį – „LRK Žinias“; prie draugijos Vyriausiojo įgaliojimo įstaigos nuo liepos mėn. taip pat veikė ir registracijos sekcija, arba Žinių biuras. Žinių biuro pastangomis buvo suregistruoti 1940–1941 m. išvežti į SSRS politiniai kaliniai, tremtiniai, žuvusieji ir išsilaisvinusieji politiniai kaliniai, atlikta tūkstančiai dingusių asmenų paieškų. Apie LRK Žinių biuro nuveiktą darbą iki 1942 m. vasario 1 d. rašė „SP Žinios“²⁴.

Pirmajame „LRK Žinių“ numeryje (1941 m. liepos 29 d.) LRK Žinių biuras, arba registracijos sekcija, pasiskelbė renkančias žinias iš visos Lietuvos apie išvežtuosius į SSRS, dingusius politinius kalinius, žuvusius kare ar nuo bolševikų teroro, išsilaisvinusius politinius kalinius, tremtinius ir prašė atsakyti į parengtas 1, 2, 3, 4 formas anketas. Aiškino, kad surinktos anketų žinios reikalingos norint surasti ir išgelbėti tūkstančius asmenų, kad tokiu būdu apie paskelbtus asmenis sužinos artimieji, giminės, visuomenė, LRK skyriai, šelpimo komitetai ir galės jiems padėti. Be to, registracija svarbi statistikai ir žinotina Tarptautiniam

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Žinių biuras 1940–1944 m. Sėdi iš kairės: Sofija Kazlauskienė, Stasė Stanionienė, Marija Blažonytė. Stovi: Stasys Butvila, Regina Krukauskaitė, Valerija Sakalauskaitė, Algimantas Augūnas, Klementina Lukoševičienė, Elena Krukauskaitė, Henrieta Engmanaitė, Balys Šonas. 1943 m.

Raudonajam Kryžiui Ženevoje, kuris Antrojo pasaulinio karo metu rinko žinias apie sužeistuosius, ligonius, belaisvius, perdavinėjo jas giminėms, persiuntinėjo belaisviams siunčiamus laiškus ir siuntinius, padėjo surasti išblaškytų šeimų narius²⁵. Biuletenyje rašoma, kad anketas galima gauti LRK Žinių biure – registracijos sekcijoje Kaune, Vilniaus, Šiaulių, Panevėžio RK skyriuose, o užpildytas anketas būtina kuo greičiau grąžinti LRK registracijos centrui Kaune. Įspėjama, kad nukentėjusieji, neužpildę anketų, daugiau nebus šelpiami. Pranešama, kad 1941 m. liepos 15 d. prie Įgulos bažnyčios įrengtoje LRK pranešimų lentoje skelbiamos naujausios žinios apie tremtinių ir politinių kalinių likimą, jų gelbėjimą²⁶ bei kita informacija.

LRK skelbė, kad Žinių biuras kiekvieną dieną iš įvairių Lietuvos vietų gauna daugy-

bę užpildytų 1, 2, 3, 4 formos anketų ir pagal jas pradeda tvarkyti kartoteką. Paskelbė, kad pirmiausia išvežtieji bei dingusieji politiniai kaliniai ir tremtiniai bus surašyti abėcėlės tvarka pagal buvusią gyvenamąją vietą – apskritį²⁷ ir žinomą tremties ar įkalinimo vietą Sovietų Sąjungoje.

Žinių biurui ir „LRK Žinių“ leidybai vadovavęs A. Ragauskas su dideliu būriu labai jaunų ir iki šiol veiklių žmonių, o tada – LRK Žinių biuro tarnautojų, nuveikė didžiulį darbą, sudarydami kartoteką ir tremtinių sąrašus. Jų yra du tomai (3 knygos). I tome (2 dalys) įregistruoti 17 574, II tome – 4587 1940–1941 m. represuoti asmenys.

Žinių biuro kartoteką buvo numatyta baigti tvarkyti iki 1941 m. rugpjūčio 20 d., tačiau jos patikrinimas, sąrašų sudarymas bei vertimas į vokiečių kalbą užtruko iki 1942 m. vidurio. Paskui sąrašai buvo išsiųs-

ti į Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komitetą Ženevoje²⁸.

Norėdamas kartotekos ir sąrašų sudarymą paspartinti, LRK, vadovaujamas vicepirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus, šiam darbui per spaudą pakvietė vasaros atostogų metu laisvą jaunimą – studentus, medicinos seserų mokyklų, gimnazijų mokinius²⁹. Didelis būrys talkininkų, vadovujamų įgudusių Žinių biuro darbuotojų, su jaunatviška energija, pasikeisdami, be atvangos darbavosi visą 1941 m. vasarą. Priimdamas jaunimą dirbti Žinių biure bei kitose LRK įstaigose, dr. Vl. Ingelevičius išgelbėjo daugybę Lietuvos žmonių nuo išvežimo į Vokietiją, nes draugijos įstaigų tarnautojai buvo atleidžiami nuo darbo prievolės reiche.

LRK Žinių biurui (nuo 1941 m. lapkričio 8 d. – Savitarpinės pagalbos Informacijos, arba Žinių, biuras) A. Ragauskas vadovavo iki 1943 m. vasaros³⁰. Jam dėl ligos pasitraukus, SP Informacijos biuro vedėja paskirta Stasė Stanionienė tęsė A. Ragausko darbą. Ji Žinių biurui vadovavo tik vienerius metus (1943 m. liepos mėn.–1944 m. liepos 8 d.)³¹.

1941 m. rudenį LRK l. e. pirmininko pareigas dr. Vl. Ingelevičius atskiru raštu LRK ligoninės direktoriui pranešė, kad spalio 18 d. įvyks bolševikų žiauriai nukankinto ats. plk. dr. Juozo Žemgulio laidotuvės, kuriose „LRK Vyriausioji Valdyba prašo Tamstos pasiūlymo ligoninės personalui dalyvauti laidotuvėse“³².

Šešioms LRK sanatorijos tarnautojams, 1941 m. birželio 26 d. bolševikų nužudytiems Aukštojoje Panemunėje, A. Panemunės kapinėse buvo rengiamasi statyti paminklą (skulptoriaus Roberto Antinio projektas). Jam surinkta 10 tūkst. Rb, tačiau dar tiek pat trūko. Valdyba, pirmininkaujama dr. Vl. Ingelevičiaus, 1942 m. sausio 13 d. posėdyje nutarė prisidėti prie paminklo statymo ir sausio 17 d. raštu ragino visus savo įstaigų tarnautojus aukoti kankinių atminimui po 1 proc. gaunamo mėnesinio atlyginimo³³.

1941 m. rugpjūčio 5 d., vokiečių okupacinei valdžiai sustabdžius Lietuvos laikinosios vyriausybės veiklą, vokiečių generalinis komisaras Adrianas von Rentelnas pasiūlė prie LRK suorganizuoti Savitarpinės pagalbos komitetą ar tarnybą³⁴ arba pačiam LRK „persiorganizuoti į Savitarpinės Pagalbos Komitetą“³⁵, uždraudė LRK vardą, RK ženklą, neleido susirašinėti su Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komitetu ir apskritai su užsienio šalimis³⁶.

Dr. Vl. Ingelevičius – LRK Vyriausiosios valdybos vicepirmininkas – atsisakė LRK perorganizuoti į Savitarpinės pagalbos komitetą, motyvuodamas tuo, kad savitarpio pagalba neįeina į Raudonojo Kryžiaus funkcijas³⁷. Vokiečių okupacinė valdžia, negalėdama paleisti LRK dėl jo tarptautinio statuso, 1941 m. lapkričio 8 d. įkūrė naują įstaigą – Savitarpinės pagalbos Vyriausiąjį komitetą³⁸, o LRK paliko šio komiteto padaliniu ir vadino Sveikatos apsaugos skyriumi, Sveikatos globos valdyba ar Sanitariniu skyriumi.

Pirmuoju šios visuomeninės organizacijos – Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto, veikusio generalinio tarėjo žinioje, pirmininku gen. komisaras paskyrė plk. ltn. Motiejų Naujoką, kuris su Algirdu Vokietaičiu parengė naujosios įstaigos statuto projektą³⁹. 1942 m. pradžioje⁴⁰ Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto pirmininku buvo paskirtas Kauno VDU chemijos profesorius I. Končius, 1936 m. apdovanojamas III laipsnio Gedimino ordinu, o pirmosios sovietų okupacijos metu (1941 m. gegužės mėn.) suimtas ir karo pradžioje iš Červenio masinio kalinių šaudymo vietos Baltarusijoje pabėgęs⁴¹. Savitarpinės pagalbos Vyriausiajam komitetui prof. I. Končius vadovavo iki pasitraukimo į užsienį (1944 m. liepą).

Savitarpinės pagalbos Vyriausiąjį komitetą sudarė: Informacijos arba Žinių biuras (buvęs LRK Žinių biuras, vedėjas – A. Ragauskas. Netrukus šis biuras buvo gražintas

LRK, kuris jau tuo metu pradėjo veikti kaip Sveikatos globos valdyba), propagandos (vedėjas Mikas Ilgūnas iki 1943 m. liepos, vėliau – Algirdas Kačanauskas), aukų rinkimo (vedėjas Pranas Saladžius), Motinos ir vaiko (vedėja Marija Nemeikšaitė), finansų ir ūkio (viršininkas Vosylius Sadauskas) skyriai. Reikalų vedėjas – Vytautas Stanevičius, juriskonsultas – Jurgis Byla, kanceliarijos viršininkas – Aleksandras Požėla, sekretoriato vedėjas – Evaldas Reikenis. Sveikatos globos valdybos valdytojas – dr. Vl. Ingelevičius⁴².

Savitarpinės pagalbos Vyriausiasis komitetas turėjo nuolat dirbančią tarybą, į kurią įėjo prof. I. Končius (pirmininkas), V. Stanevičius-Staneika, J. Venclova, Juozas Narakas, vėliau – A. Vokietaitis, du buvusios LRK Vyriausiosios valdybos nariai – gydytojas fraternitietis Vl. Ingelevičius (Sveikatos globos valdybos valdytojas), prelatas Kazimieras Šaulys ir Lietuvos sveikatos valdybos valdytojas gydytojas fraternitietis Balys Matulionis.

Akivaizdu, jog LRK nebuvo sunaikintas, reorganizuotas ar sustabdytas jo veikimas. LRK vicepirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus ir, be abejo, visos LRK valdybos šešių narių pastangomis jis buvo paliktas naujai įkurto Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto Sveikatos apsaugos skyriumi⁴³ su nepakeistu LRK statutu⁴⁴ ir struktūra. Šiuo pavadinimu jis dažniausiai minimas Lietuvos ypatingojo archyvo (LYA) bylose, o Savitarpinės pagalbos archyvuose – Sveikatos globos srities valdyba⁴⁵ (LRK vicepirmininkas dr. Vl. Ingelevičius pasirašydavo jos valdytoju) arba tiesiog buvo vadinamas Savitarpinės pagalbos sanitariniu skyriumi⁴⁶.

(Pirmosios sovietų okupacijos metais draugijos pavadinimas buvo LTSR Raudonasis Kryžius⁴⁷; 1941 m. birželio 28 d.–1941 m. lapkričio 10 d. – LRK Vyriausioji valdyba⁴⁸. Dr. Vl. Ingelevičius pasirašinėjo vicepirmininku arba l. e. pirmininko pareigas.)

Taigi įkūrus Savitarpinės pagalbos Vyriausiąjį komitetą, LRK, vadovaujamas dr. Vl. Ingelevičiaus, veikė autonomiškai kaip Sveikatos apsaugos skyrius⁴⁹. Faktą, kad LRK darbą tvarkė gydytojas Vl. Ingelevičius, patvirtina ne tik Bostono enciklopedija. Albino Gražiūno knygos „Lietuva dviejų okupacijų replėse 1940–1944“ (V., 1996) 101 puslapyje sakoma, kad RK „pirmininko pareigas tuo metu ėjo gydytojas Vl. Ingelevičius“. Tas pats teigiama archyvuose dokumentuose ir leidinyje „Fraternitas Lithuanica“, kur rašoma: „Vokiečių okupacijos 1941–1944 m. [dr. Vladas Ingelevičius] faktiškai ėjo LRK pirmininko pareigas Savitarpinės Pagalbos priedangoje“⁵⁰. Tai patvirtino ir esantys gyvi to meto LRK darbuotojai – Algimantas Augūnas, Henrieta Engmanaitė-Januškevičienė, Elena Krukauskaitė-Pavalkienė, Valerija Sakalauskaitė-Rechlevičienė, Zenonas Rombergas. Medicinos plk. Vl. Ingelevičių jie vadino pirminku, o patys neabejojo, jog dirba LRK. Tą patį patvirtino tardymo bylose ir sovietmečiu (1944–1947) represuoti LRK tarnautojai. 1944 m. Vl. Ingelevičius pasitraukė į Vokietiją, atnaujino ryšius su Tarptautiniu Raudonoju Kryžiumi Ženevoje ir vadovavo LRK Vokietijoje iki 1949 m. emigracijos į JAV.

Šis neeilinis žmogus dėl sovietų vykdytos lietuvių tautos naikavimo politikos buvo priverstas tapti politiniu pabėgėliu, perlaikyti gydytojo kvalifikacijos egzaminus, dirbti įvairiose Niujorko ligoninėse. Mirė Vl. Ingelevičius svetimame krašte (1985 m. vasario 5 d.), išgyvenęs 96 metus, ir amžino poilsio atgulė tolimose Šv. Karolio kapinėse.

Savitarpinė pagalba, įkurta 1941 m. lapkričio 8 d., archyve oficialiai įrašyta tik 1941 m. lapkričio 25 d. 154-ame LRK Vyriausiosios valdybos posėdyje. Reikia manyti, kad penkis mėnesius nuo vokiečių okupacijos pradžios vyko kantri diplomatinė kova tarp Vl. Ingelevičiaus vadovaujamos LRK Vyriausiosios valdybos ir nacių val-

džios iki tol, kol pavyko Savitarpinės pagalbos statutu įteisinti Sveikatos globos valdybos savarankiškumą. Nuo tada Vl. Ingelevičiaus vadovaujamas LRK pradėjo dirbti rezistencijos sąlygomis.

Dr. Vl. Ingelevičius, būdamas Sveikatos globos valdybos valdytoju (faktiniu LRK pirmininku) bei naujai įkurto Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto nuolatinės tarybos nariu (joje dalyvavo ir du bendraminčiai – prelatas K. Šaulys ir dr. B. Matulionis), galėjo daryti įtaką SP Vyriausiojo komiteto sprendimams, taip pat saugoti Sveikatos globos valdybos pavadinimu egzistuojančio LRK savarankiškumą. Jau pirmoje Savitarpinės pagalbos archyvo byloje rašoma, kad pagal SP įstatus Sveikatos pagalbos skyrius turi atskirą ūkį, atskirą atskaitomybę, spausdina kortas ir savo sąmatoje žymi kortų spausdinimo pajamas bei išlaidas⁵¹. Komisiją LRK Vyriausiosios valdybos kortų reikalams tvarkyti sudarė ūkio dalies inspektorius Vincas Markelis, vyr. buhalteris Romanas Leščinskas ir buhalteris revizorius J. Graužinis⁵². Savitarpinės pagalbos statute aiškiai įrašyta, kad SP Sanitarinis skyrius sudaro atskirą ūkinį vienetą, turi savo atskirą išdą, turtą, veda atskirą atskaitomybę, bendradarbiauja su Lietuvos Vyriausiąja sveikatos valdyba⁵³, jos valdytoju, o nuo 1942 m. gruodžio 30 d. – generaliniu direktoriumi dr. B. Matulioniu⁵⁴, iš kurio gauna nurodymus Sveikatos globos valdybos darbui⁵⁵, jam, o ne generaliniam komisarui (kaip buvo pareikalauta 1942 m. rugsėjo 14 d.)⁵⁶ rašo ataskaitas – Sveikatos globos valdybos veiklos pranešimus. Pagal SP statutą Sanitarinio skyriaus valdytojas dr. Vl. Ingelevičius vadovauja skyriaus darbui, vykdo Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto ir Sveikatos globos valdybos nutarimus, tvarko skyriaus administracinį darbą ir kontroliuoja įstaigų bei įmonių veiklą⁵⁷. Rašte statistikos įstaigai išvardijamos 1942 m. gruodžio 10 d. Sveikatos glo-

bos srities valdybos, t. y. LRK, žinioje buvusios ir esančios įstaigos:

Kauno ligoninė (direktorius dr. Leonas Kęsgaila-Kenstavičius, Laisvės al. 7);

Gailestingųjų seserų mokykla (Laisvės al. 7);

Vilniaus ligoninė (direktorius dr. Kazys Katičius, Žygimanto g. 6);

Gailestingųjų seserų mokykla (inspektorė ir ligoninės vyr. med. sesuo Kazė Vitkauskaitė, Žygimanto g. 6);

A. Panemunės sanatorija (direktorė Emilija Jasevičiūtė, vyr. gyd. nuo 1934 m.);

Birštono kurortas (direktorius dr. Antanas Matukas);

Kauno greitosios pagalbos stotis (viršinininkas dr. Pranas Sližys nuo 1940 m., Kęstučio g. 8)⁵⁸;

Kraujo perpylimo stotis (vedėjas dr. Juozas Stasiūnas, Kaunas, Kęstučio g. 6).

Likusios įstaigos ir įmonės minimos kituose raštuose:

Vaistinė (nuo 1919 m. balandžio 15 d. vedėjas provizorius Julijonas Juškevičius, Kaunas, Laisvės al. 7)⁵⁹;

Ortopedijos technikos skyrius (vedėjas Petras Šileikis, Kaunas, Vytauto pr. 61, dabar nugriautas);

Medicinos seserų kursai;

Varėnos sanatorija (nuo 1943 m. balandžio 1 d. direktorius dr. Albinas Grigaitis)⁶⁰;

Birštono mineralinių vandenių eksploatacija (vedėjas Vladas Stuogis, Kaunas, Kęstučio g. 2)⁶¹;

LRK Vyriausiojo įgaliotinio įstaiga, veikusi 1941 m. birželio 25 d.–1942 m. vasario 1 d. Kaune, Kęstučio g. 6. Vedėjas gen. Vladas Mieželis, pavaduotojas – Šaulių sąjungos vadas plk. P. Saladžius, inžinierius M. Valeika, sąskaitininkė Modesta Plechavičiūtė, registраторius Vincas Auryla⁶²;

Belaisvių ligoninė (buvusi Karo ligoninė, 1941 m. rugpjūčio 27 d.)⁶³;

Dirbtuvės, garažai⁶⁴.

Taigi LRK, oficialiai priklausydamas Savitarpinei pagalbai Sveikatos globos valdybos pavadinimu ir vadovaujamas Vl. Ingelevičiaus, faktiškai tiesiogiai priklausė Vyriausiajai sveikatos valdybai, kurios generalinis direktorius buvo fraternitietis, medicinos plk. B. Matulionis.

Praėjus dviem dienoms po SP Vyriausiojo komiteto įkūrimo, t. y. 1941 m. lapkričio 10 d., vykdydamas vokiečių generalinio komisaro įsakymą dr. Vl. Ingelevičius nusiuntė visoms LRK įstaigoms raštą, kuriame nurodė: „Nuo šios dienos nuimti LRK vėliavas, iškabas, nevertoti pavadinimo, RK ženklo. LRK vardas pakeistas į Savitarpinė Pagalba“. Pasirašė l. e. pirmininko pareigas dr. Vl. Ingelevičius⁶⁵.

Rezistencinį gyvenimą LRK įstaigos pradėjo permatomai uždažyta RK emblema. Su tokiu pat ženklu važinėjo ir Greitosios medicinos pagalbos mašinos.

Apie neabejotiną LRK savarankiškumą ir tylų nepaklusnumą okupantui byloja jau 1942 m. birželio 30 d. raštas, gautas iš Birštono direktoriaus fraternitietiečio dr. A. Matuko – tarnautojų vardinio sąrašo nuorašas, parašytas ant LRK naudoto išvaizdaus firminio blanko „LRK Birštono kurortas“, virš kurio mašinėle buvo išspausdintas užrašas – Savitarpinės Pagalbos⁶⁶, nors 1942 m. kovo 31 d. valdytojo dr. Vl. Ingelevičiaus buvo įsakyta nuo balandžio 1 d. RK ženklą nuimti nuo sanitarinių automobilių, įstaigų, nesegti prie gailastingųjų seserų uniformos⁶⁷.

Nacių valdymo metais LRK valdyba gana ilgą laiką (iki 1942 m. sausio 19 d.) naudojo senuoju antspaudu⁶⁸, o Kauno ligoninė rašė raštus ant seno LRK blanko ar kitoje jo pusėje⁶⁹, taip pat naudojo seną antspaudą su RK emblema⁷⁰.

Apie didelį pirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus autoritetą nacių okupacijos metais, jo reiklumą sau ir kitiems, stiprų atsakomybės bei pareigos draugijai ir tėvynei jausmą galima spręsti iš daugelio faktų. Pastebėjęs,

jog karo dienomis smunka žmonių moralė, nyksta idėjiškumas, įsivyrėja savanaudiškumas, nesąžiningumas ir blogi įpročiai, darantys didelę žalą kraštui, tautos sveikatin gumui, jis kreipėsi į Birštono kurorto direktorių oficialiu raštu: „Prašau Tamstos nurodyti visiems kurorto tarnautojams, kad jie skaitytų savo pareiga žiūrėti, kad visos kurorto sritys veiktų kuo sėkmingiausiai ir kuo tobuliausiai, neišimant iš to ir maitinimo, ir kad visi nuoširdžiai ir uoliai prisidėtų prie kurorto veikimo tvarkymo ir gerinimo. Bet koks apsileidimas ar tik formalus savo pareigų atlikimas šio laiko sunkiomis sąlygomis labai trukdo darbą ir bus skaitomas rimtu nusikaltimu“. Kreipimąsi pasirašė valdytojas dr. Vl. Ingelevičius⁷¹.

Tuo pačiu tikslu 1942 m. spalio 2 d. dr. Vl. Ingelevičius kreipėsi ir į Kauno arkivyskupą metropolitą Juozą Skvirecką, prašydamas paraginti visus bažnyčios tarnautojus veiksmingu gyvu žodžiu prisidėti prie Lietuvos išblaivinamojo darbo⁷². Tos pačios dienos raštu generaliniam švietimo tarėjui prašė paraginti prie šio svarbaus darbo prisidėti Lietuvos pedagogus⁷³. Kartu su prof. I. Končiumi, prel. K. Šauliu, prof. Vincu Kanauka, dr. B. Matulioniu ir kt. dr. Vl. Ingelevičius pasirašė raštą generaliniam komisariui, motyvuotai ginantį Vytauto Didžiojo universitetą nuo perkėlimo į Vilnių⁷⁴. Rūpinosi žurnalo vaikams „Žiburėlis“ leidybos atgaivinimu. 1941 m. lapkričio 3 d. raštu generaliniam švietimo tarėjui prašė skirti lėšų minėto žurnaliuko leidybai, išdėstė pagrindinius uždavinius – lietuviškumo, humanizmo, estetinio jausmo ugdymą. Šiems uždaviniams įgyvendinti LRK visuomet telkė geriausias pedagogines, literatūrinės ir menines jėgas. 1941 m. gruodžio 5 d. išsiuntė „Žiburėlio“ leidybos sąmatą, 1942 m. numatė išleisti 24 šio žurnalo numerius⁷⁵.

Kad draugijos vadovas dr. Vl. Ingelevičius buvo humaniškas ir teisingas žmogus, rodo ne tik jo atjauta bei rūpestis draugijos

ligoninėse, sanatorijose besigydančiais ligoniais, bet ir dėmesys visiems tarnautojams, darbininkams, nesvarbu kokios būtų jų pareigos ar padėtis. 1942 m. kovo 23 d. rašte Kauno RK ligoninės direktoriui dr. L. Kęsgailai-Kenstavičiui nurodė, kad virtuvės darbininkės privalo maitintis ligoninėje ir mokėti už maistą savikaina, neskaitant 50 proc. už maisto pagaminimą, nes dirba daugiau už kitus ligoninės tarnautojus ir neturi laisvų šventadienių⁷⁶. Pastebėjęs, kad 1942 m. pabaigoje, sušlubavus asmeninei švarai, pradėjo plisti dėmėtoji šiltinė, dr. Vl. Ingelevičius visų Sveikatos srities valdybos skyrių vedėjams siūlė bendruomenei įrengti nemokamas pirtis ir dezinfekcijos kameras, raginti visuomenę laikytis švaros, organizuoti paskaitas ligos profilaktikos tema ir Sveikatos globos valdybą informuoti apie sveikatingumo propagandą⁷⁷. Visus savo skyrius kvietė dalyvauti antialkoholiniame judėjime, „kuris yra ypač brangintinas mūsų tautos sveikatingumo prasme“. Šia tema Valdyba paruošė ir išplatino 200 plakatų⁷⁸.

1942 m. dr. Vl. Ingelevičius išsirūpino leidimus Sveikatos globos valdybos atstakiniams tarnautojams nevaržomai judėti draudžiamu paros laiku⁷⁹. 1943 m. gegužės 3 d. raštu prašė Kauno miesto burmistrą atleisti Sveikatos globos valdybos tarnautojus nuo darbo prievolės gaminant kurą⁸⁰. 1944 m. pradžioje darbo ir socialinių reikalų generalinį tarėją prašė nuo reicho darbo tarnybos prievolės atleisti Birštono kurorto tarnautojus⁸¹.

1943 m., pašlijus darbo drausmei, dr. Vl. Ingelevičius aplinkraščiu kreipėsi į visas SP Sveikatos globos srities įstaigas, ragindamas darbuotojus neprarasti tautinės savigarbos, kilnių idealų, neužmiršti atsakomybės savo kraštui; ragino nevengti darbo, būti blaiviais, drausmingais. Priminė, kad siunčiamą 1943 m. balandžio 20 d. aplinkraštį turi perskaityti ir pasirašyti visi Sveikatos globos srities pareigūnai⁸².

Vyriausiosios sveikatos valdybos generalinis direktorius dr. B. Matulionis raštu Nr. 9824 pranešė Sveikatos globos valdybai, kad remiantis reicho 1943 m. kovo 29 d. potvarkiu ir Kauno generalinio komisaro 1943 m. rugsėjo 7 d. nurodymu vieneriems metams (iki 1944 m. rugsėjo 1 d.) nuo darbo prievolės atleidžiamas medicinos ir pagalbinių medicinos personalas. Prie rašto pridėtas reikalingo pažymėjimo pavyzdys. Tikriausiai šis nurodymas atsirado fraternitietiečių dr. B. Matulionio ir gyd. A. Matuko pastangomis, nes 1943 m., eidamas lietuvių savisaugos dalinių sanitarijos viršininko pareigas, gyd. A. Matukas nepakluso nacių generolo Harmo įsakymui sudaryti mobilizuotinių lietuvių gydytojų sąrašą, o dr. B. Matulionis neleido į Rytų frontą išvežti pareikalautų 500 gailestingųjų seserų lietuvių⁸³. Taip pat jis nepakluso gestapui, įsakiusiam nužudyti Kalvarijos ir Vilniaus psichiatrijos ligoninių ligonius⁸⁴.

Taip Sveikatos globos valdybos pavadinimu LRK dirbo iki nacių okupacijos pabaigos – 1944 m. liepos mėn. Dr. Vl. Ingelevičius sugebėjo išsaugoti ne tik autonomišką RK veiklą, atskirą biudžetą ir struktūrą – Vyriausiąją valdybą, bet ir visą darnų, darbštų ir atsidavusių kolektyvą – senuosius LRK Vyriausiosios valdybos tarnautojus. Išliko ir tas pats adresas – Kaunas, Kęstučio g. 6, II aukštas.

Sveikatos globos valdybą prie SP Vyriausiojo komiteto sudarė periodiškai posėdžiaavę šeši nariai⁸⁵ – fraternitietis medicinos plk. A. Matukas, inžinierius prof. Jonas Šimoliūnas, chirurgas prof. V. Kanauka, prelatas K. Šaulys, inžinierius doc. K. Kriščiukaitis, pirmininkas – medicinos plk. fraternitietis Vl. Ingelevičius. Tai Lietuvos valstybei, tautai ir jos kultūrai ypatingai nusipelnusios išskirtinės asmenybės. Plačiau apie jas rasime Lietuvių enciklopedijoje, išleistoje Bostone, bei straipsnyje „Komunizmo nusikaltimai Lietuvos Raudonajam Kryžiui“⁸⁶.

1941–1944 m. dr. Vl. Ingelevičiaus vadovaujamoje LRK Vyriausiojoje valdyboje medicinos kadru rengimo reikalus tvarkė dr. L. Kęsgaila-Kenstavičius – Kauno RK ligoninės gydytojas ir direktorius⁸⁷, sanitariinių įstaigų vyr. referentas, vėliau vyr. patarėjas sveikatos reikalams buvo gyd. Vytautas Tupčiauskas-Tauras (nuo 1941 m. spalio 1 d.), skubios pagalbos vyr. referentas – gyd. Alfonsas Pakalniškis (nuo 1942 m. kovo 9 d.); sanitarinio švietimo vyr. inspektorius – Eduardas Daniliūnas (nuo 1939 m. spalio 6 d.), Gailestingųjų seserų skyriaus vedėja – Stasė Gudauskienė (nuo 1942 m. rugsėjo 22 d.).

Be periodiškai posėdžiavusių minėtų šešių valdybos narių, Sveikatos globos valdyba turėjo finansų skyrių, ūkio dalį, technikos skyrių, Žinių biurą ir sekretoriatą (žr. priedą).

Anksčiau LRK turėta loterija ir „Žiburėlio“ redakcija nacių okupacijos metais oficialiai buvo perkelta į Savitarpinės pagalbos socialinį skyrių, nors jos abi nuo seno buvo neatskiriama LRK veiklos dalis, kuria ir toliau rūpinosi dr. Vl. Ingelevičius.

Žurnalo jaunimui „Žiburėlis“ leidybai 1934–1944 m. vadovavo redaktorius, rašytojas ir vertėjas Stepas Zobarskas. 1941 m. jis parengė, o LRK išleido St. Zobarsko iš prancūzų kalbos išverstą D. Wernerio „Raudonojo Kryžiaus istoriją“⁸⁸. Per pirmąjį sovietmetį „Žiburėlis“ buvo uždarytas. Laikinosios vyriausybės valdymo metu „Žiburėlio“ leidimą LRK atnaujino 1941 m. liepos 15 d. Nuo 1941 m. rudens oficialiai jį leido SP propagandos skyrius. Redaktoriui St. Zobarskui talkino rašytojas Vytautas Tamulaitis, jaunimui parašęs 11 knygų. Savo autobiografijoje jis prasitarė: „Gal būčiau ir toliau nuėjęs, jei ne karai ir emigracija“⁸⁹. „Žiburėlio“ redakcijos sekretoriumi ir korektoriumi dirbo Kazys Papečkys.

Svarbi LRK darbo sritis – sanitarinis švietimas: gailestingųjų seserų, samariečių,

sanitarų rengimas. Ypač tai buvo aktualu karo metais. 1941 m. rugpjūčio 27 d. LRK valdybos posėdyje nutarta: „Ištikus oriniam puolimui, poliklinikų ir ambulatorijų, ir ligoninių medic. tarnautojai turi tuojau vykti į savo darbą. [...] Prie visų poliklinikų, ligoninių ir Sveikatos Skyriaus nuo š. m. [1941] rugpjūčio 25 d. 12 val. įvedamas dežuravimas per visą parą. [...] Dežuruojantis budi prie nurodyto telefono (asmeniniais reikalais telefonu naudotis draudžiama), palaiko ryšį su Sveikatos Skyriumi, Priešlėktuvinės Apsaugos Štabu, Rajonų Štabais, ambulatorijomis, ligoninėmis ir esant reikalui greitąją pagalbą. Skubiai vykdo gautus įsakymus. Gavęs pranešimą, kad įvyko orinis puolimas, priima žinias, jas (taip pat ir savo atliktus veiksmus) užrašo chronologiškai tiksliai spec. dežuravimo knygoje, tuojau praneša apie įvykį Sveikatos Skyriui, jei žinios nėra iš jo gautos. Jei yra nukentėjusiųjų, tai pristatytiems į dežuravimo ambulatoriją, polikliniką ar ligoninę pats suteikia pirmąją pagalbą, tam tikslui jis turi savo žinioje reikalingos medžiagos, palikdamas budėjimą padėjėjui, o pastarasis vykdo tolimesnes pareigas. Dežuruojantis apie pavojų tuojau turi pranešti tiesioginiam viršininkui, iškvieisti reikalingą personalą, sanitarinius būrius ir pasiruošti priimti nukentėjusius“⁹⁰. Laikinai prie visų poliklinikų ir ligoninių jų vedėjai turėjo organizuoti sanitarinius būrius, o vėliau siųsti juos apmokyti į LRK rengiamus kursus. LRK turėjo būti nuolat pasirengęs įvairiems netikėtumams: priešų puolimui iš oro, sausumos ar jūros, rūpintis, kad mūsų miestai ir miesteliai būtų įsirengę slėptuves, apkasus, kad būtų paruošti priešlėktuvinės, priešcheminės apsaugos sanitariniai būriai, grandys, įrengti pirmosios pagalbos punktai, sukaupta pakankamai medikamentų, tvarsliaivos. Tuo tikslu LRK skyriams buvo išsiųsti raštai, instrukcijos⁹¹. Apskričių ir valsčių Sveikatos globos skyriai privalėjo sudaryti konkretų

vietovės priešlėktuvinės apsaugos planą, suorganizuoti sanitarinių būrių kursus, skiepyti žmonėms norą padėti artimui, troškimą ginti nuo priešų savo kraštą. Sanitarinis švietimas, higienos diegimas buvo nepaprastai reikalingi kaimui, nes plito tautos nuodai – girtuokliavimas, mažai buvo galvojama apie tautos ateitį – jaunąją kartą. Daugelis kaimo žmonių žalingai leido laiką ir silpo fiziškai bei dvasiškai. Apie degtinės kenksmingumą LRK išplatino net 2500 plakato egzempliorių, išleido kitų plakatų, lapelių⁹². Vien 1942 m. pradžioje Sveikatos globos valdybos veikimo žiniose paminėtos 106 paruoštos gailestingosios seserys, 1000 asmenų, baigusių priešlėktuvinės apsaugos sanitarinių būrių pirmosios pagalbos kursus. Gailestingosios seserys ir sanitarai buvo rengiami pagal mokymo programas, pritaikytas karo metui. Vyko priešlėktuvinės apsaugos ir degazuotojų kursai Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje, Lazdijuose, Ukmergėje, Biržuose. Buvo rengiamos paskaitos, radijo laidos apie priešlėktuvinę apsaugą, dėmėtąją šiltinę, kovą su epidemijomis⁹³.

Nepaisant sunkių okupacijos sąlygų, karo, birželį vykusio sukilimo, 1941–1944 m. LRK ir jo įstaigos, vadovaujamos dr. Vl. Ingelevičiaus, veikė labai intensyviai, tikrai he-

rojiškai priešinosi okupantų prievartai, smurtui, pasisakė prieš nacių vykdomą holokaustą. Stebina dr. Vl. Ingelevičiaus taurumas, pilietiškasis aktyvumas, principingumas, savigarba, žmogaus vertės jautimas, kartu ir drąsus priešinimasis pavergėjams: jis nepakluso okupantui, atsisakė LRK perorganizuoti į SP, sugebėjo siekti protingų kompromisų ir išlaikė organizacijos savarankiškumą.

Dr. Vl. Ingelevičius dirbo įprastą LRK darbą: statė naują ligoninę Vilniuje, praplėtė Varėnos džiovininkų sanatoriją, tvarkė Birštono kurortą, įsteigė atskirą medicinos seserų mokyklą⁹⁴, rūpinosi savo įstaigų veikla, darbuotojais, atskirų žmonių likimais, kiekvieno ir visos tautos sveikata bei higiena. Sprendė ir neįprastus karo metų uždavinius. To laikotarpio draugijos gyvenimas nepaprastai reikšmingas atliktų darbų svarba. LRK, vadovaujamas kuklaus idealisto, bet narsaus žmogaus, medicinos plk. Vl. Ingelevičiaus, išsaugojo LRK Vyriausiosios valdybos struktūrą, tam tikrą autonomiškumą nuo okupantų, išlaikė senus darbuotojus, išsaugojo daug jaunų Lietuvos žmonių, juos įdarbinęs savo vadovaujamosiose įstaigose, taip pat išsaugojo tarptautinės organizacijos veiklos turinį, tarptautinės RK draugijos demokratinę bei humanistinę veiklos dvasią.

PRIEDAS

SP Sveikatos globos srities tarnautojų sąrašas sudarytas pagal etatus, veikusius nuo 1942 m. vasario 1 d., pasirašytus LRK vicepirmininko dr. Vl. Ingelevičiaus, vyr. sveikatos reikalų valdytojo įsakymu Nr. 215 ir patvirtintus generalinio tarėjo⁹⁵. Šis sąrašas pateikiamas norint pagerbti ir įvertinti LRK darbuotojus, paskatinti juos pasidalinti prisiminimais ir tuo patvirtinti LRK draugijos istoriją.

Finansų ir ūkio skyriaus viršininkas – Algirdas Tribė (nuo 1940 m. sausio 1 d.)

Ūkio inspektorius – Vincas Markelis (nuo 1940 m. liepos 3 d.)

Vyr. revizorius – Leonas Dailidonis (nuo 1935 m. gegužės 15 d.)

Vyr. buhalterio pavaduotojas – Jurgis Jakubauskas (nuo 1941 m. kovo 14 d., nuo 1943 m. balandžio – buhalteris revizorius)

Ekonomistas – Vilius Ritėnas (nuo 1941 m. gegužės 1 d.)

a) Buhalterija

Vedėjas – Romanas Leščinskis (nuo 1934 m.)

Vyr. buhalteris – Jonas Lozoraitis (nuo 1940 m. rugsėjo 16 d., nuo 1943 m. liepos 1 d. – sanitarinio švietimo vyr. referentas)

Buhalteris – Stasys Butvila (nuo 1943 m. rugpjūčio 1 d., nuo 1942 m. vasario 1 d. – vyr. sąskaitininkas)

Kontrolierius – Steponas Šapnagis (nuo 1941 m. kovo 12 d.)

Vyr. kasininkas – Antanas Benešiūnas (nuo 1921 m. sausio 21 d.)

b) Ūkio dalis

Vedėjas – Povilas Kirkila (nuo 1941 m. kovo 4 d.)

Malkų parūpintojas – Motiejus Povilaitis (1941 m. rugsėjo 11 d.–1942 m. spalio 29 d.)

Sandėlininkas – Stasys Vaškelis (nuo 1942 m. gegužės 1 d.)

Sandėlio vedėjas – Kleopas Neverdauskas (nuo 1942 m.)

Sargas – Viktoras Žilinskas (nuo 1941 m. rugpjūčio 1 d.)

Sargas – Steponas Rimeikis (nuo 1942 m. lapkričio 6 d.)

Gatvės šlavėja – Stasė Mickevičienė (nuo 1940 m. gruodžio 1 d.)

Valytoja – Ona Šonienė (nuo 1940 m. rugpjūčio 6 d.)

Gatvės šlavėja – Emilija Pakalnienė (nuo 1942 m. balandžio 11 d.)

Gatvės šlavėja – Antanina Giedraitytė (1942 m. gegužės 4 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Sargas – Bronius Laurinavičius (1942 m. liepa–1943 m. gruodžio 31 d.)

Sargas – Juozas Dauginčius – Palangoje „Aldonos“ vila (1943 m. balandžio 1 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

c) Birštono gazavimo įmonė, arba Mineralinių vandenų eksploatacija

Vedėjas – Vladas Stuogis (1941 m. rugpjūčio 7 d.–1943 m. vasario 29 d., Kęstučio g. 2)

Ekspeditorius – Julius Marcinkonis (1942 m. birželio 2 d.–1943 m. kovas)

Sandėlininkas – Pranas Slavinskas (1942 m. balandžio 25 d.–1943 m. kovo 29 d.)

Vežėjas – Balys Jurgelėnas (nuo 1940 m. rugpjūčio 1 d.)

Gazuotojai – Juozas Laukaitis

– Adomas Stankevičius

– Jonas Palionis

– Juozas Gužauskas

Vežėjas – Vladas Pacevičius (1942 m. birželio 2 d.–1943 m. kovo 30 d.)

Šoferis – Mykolas Drazdauskas (1943 m. birželio 16 d.–gruodžio 31 d.)

Technikos skyrius

Viršininkas – inž. Karolis Bertulis (nuo 1934 m. rugpjūčio 25 d.)

Vyr. technikas – Nikolajus Stonis (nuo 1942 m. gegužės 1 d., nuo 1943 m. vasario 1 d. – darbų vykdytojas)

Jaunesnysis technikas – Jurgis Pesys (1941 m. spalio 1 d.–1943 m. sausio 1 d.)

Vyr. meistras rentgenistas – Leopoldas Rajauskas (nuo 1942 m. balandžio 1 d.)

Vyr. technikas – Eduardas Budreika (nuo 1943 m. balandžio 15 d.)

Technikas – Vytautas Leščinskas (nuo 1943 m. gegužės 31 d.)

Sandėlio prievaizdas – Vladas Melninkas (1943 m. birželio 8 d.–gruodžio 31 d.)

a) Garažas

Vyr. mechanikas – Viktoras Rozenbergeris (1942 m. liepos 8 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Mechanikas – Balys Sabaitis (1942 m. vasario 1 d.–1943 m. gruodžio 31 d., vėliau dirbtuvių vyr. meistras)

Vyr. mechanikas – Juozas Vaitiekaitis (nuo 1935 m. gruodžio mėn.)

Šoferis mechanikas – Jonas Fričas

Šoferis mechanikas – Antanas Vaičys (nuo 1933 m. rugpjūčio 23 d.)

Vyr. darbininkas – Aleksandras Vaičys (nuo 1942 m. vasario 1 d.)

Šoferis mechanikas – Eduardas Bagdonavičius (1943 m. rugpjūčio 10 d.–gruodžio 31 d.)

Šoferis mechanikas – Adomas Petružis (nuo 1937 m. liepos, nuo 1943 m. birželio 1 d. – dirbtuvių meistras)

Šoferis monteris – Bronius Jackevičius

Vyr. technikas – Vitalijus Vasiljevas (nuo 1941 m. spalio 9 d.)

Šoferis monteris – Petras Songaila (nuo 1941 m. spalio 1 d.)

Šoferis mechanikas – Antanas Babianskas (1942 m. birželio 1 d.–1943 m. gruodžio 1 d.)

Šoferis mechanikas – Justinas Staugaitis (1942 m. spalio 29 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Šoferis monteris – Viktoras Petružis (nuo 1943 m.)

Šoferis mechanikas – Kazys Šimkūnas (1941 m. rugsėjo 18 d.–1943 m. gegužės 31 d.)

Sandėlininkas – Stasys Brastauskas (nuo 1941 m. kovo 3 d., vėliau – dirbtuvėse tiekėjas užpirkėjas)

Stalius – Juozas Struskauskas (1941 m. sausio 1 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

174-ame valdybos posėdyje įsteigti 3 šoferių mechanikų etatai.

b) Technikos dirbtuvės

Vedėjas – Antanas Naujokas (1942 m.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Vedėjo padėjėjas – Vitalis Tarvydas (1943 m. birželio 5 d.–gruodžio 31 d., nuo 1944 m. vasario 15 d. – garažo vedėjas)

Technikos darbų vykdytojas – Eduardas Buinevičius (1942 m. gegužės 1 d.–1943 m. sausio 1 d.)

Buhalteris – Jurgis Pesys (nuo 1943 m. sausio 1 d.)

Tabelininkė – Jadvyga Urbonaitė (1943 m. balandžio 9 d.–gruodžio 31 d.)

Sandėlininkas – Antanas Bulionis (1942 m. birželio 15 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Sargas – Pranas Valys (1941 m. gegužės 15 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Mokinys – Algimantas Brastauskas (1943 m. birželio 1 d.–1943 m. gruodžio 31 d.)

Tabelininkė – Irena Šimoliūnaitė (1940 m. birželio 30 d.–1943 m. sausio 31 d.)

Vyriausiojo įgaliotinio įstaiga, veikusi 1941 m. birželio 25 d.–1942 m. vasario 1 d.

Vadovas – gen. Vladas Mieželis

Pavaduotojas – plk. Pranas Saladžius

Inžinierius – M. Valeika

Sąskaitininkė – Modesta Plechavičiūtė

Registratorius – Vincas Auryla

Sekretoriatas

Vedėja – Stasė Stanionienė (sekretorė nuo 1920 m. lapkričio 15 d.)

Vyr. mašininkė – Sofija Kazlauskienė (mašininkė nuo 1920 m. rugsėjo 23 d.)

Vertėja korespondentė – Marija Blažonytė (nuo 1940 m. rugsėjo 9 d., nuo 1942 m. – Žinių biure)

Registratorius – Algimantas Augūnas (nuo 1941 m. birželio pabaigos, nuo 1942 m. vasario 1 d. – vyr. sekretorius)

Raštvedys – Jonas Miškinis (1942 m. vasaris–lapkričio 28 d.)

Mašininkė – Anastazija Andzienė (nuo 1942 m. rugpjūčio)

Pasiuntinys – Balys Šonas (nuo 1940 m. liepos 5 d.)

Žinių biuras

Vedėjas – Antanas Ragauskas (1941 m. vasario 5 d.–1943 m. liepa)

Stasė Stanionienė (1943 m. liepa–1944 m. liepa)

Kartotekininkė – Elena Krukauskaitė (1941 m. liepa–1943 m. vasario 1 d., sekretoriats nuo 1943 m. vasario 1 d. – vyr. sekretorė⁹⁶)

Statistikė – Klementina Lukoševičienė (nuo 1942 m. sausio)

Mašininkė – Henrieta Engmanaitė (1942 m. vasario 10 d.–1944 m. rugpjūčio 1 d., LRK CK sekretorė 1944 m. rugpjūčio 1 d.–1945 m. rugsėjo 1 d.)

Statistikė – Valerija Sakalauskaitė (nuo 1942 m. birželio 24 d.)

Raštininkė – Regina Krukauskaitė (nuo 1942 m. rugsėjo 15 d.)

Registratorius – Zenonas Rombergas (1942 m. balandžio 20 d.–1943 m. balandžio 30 d.)

Nuorodos

¹ *Fraternitas Lithuanica*, JAV, 1958, p. 246, 247.

² *Ibid.*, p. 102; *Lietuviška enciklopedija*, t. 8, Kaunas, 1940, p. 576, „Fraternitas Lithuanica“ įkūrimo data – 1908 m. lapkričio 15 d.

³ *Vladas Nagius-Nagevičius*, JAV, 1962, p. 280, 282.

⁴ *Fraternitas Lithuanica*, p. 72.

⁵ *Vladas Nagius-Nagevičius*, p. 283.

⁶ *Fraternitas Lithuanica*, p. 106.

⁷ *Ibid.*, p. 246, 247; *Lietuvių enciklopedija*, t. 8, Boston, 1956, p. 505.

⁸ *Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija (Kaunas). Lietuvos RK draugijos statutas*, Kaunas [s. n.], [1919], 16 p.

⁹ *LRK Žinios* 1941, rugpjūčio 15, Nr. 3, p. 1.

¹⁰ *Savitarpinės Pagalbos Žinios* (toliau – *SP Žinios*), 1943, lapkričio 8, Nr. 19–20, p. 7.

¹¹ *SP Žinios*, 1942, birželio 30, Nr. 16, p. 2.

¹² *Ibid.*

¹³ *LRK Vyriausiojo Įgaliotinio aplinkraštis* Nr. 1, 1941 m. liepos 10 d., *LRK Žinios*, 1941, liepos 29, Nr. 1, p. 3.

¹⁴ *LRK Žinios*, *ibid.*, p. 1; rugpjūčio 15, Nr. 3, p. 1; *SP Žinios*, 1943, lapkričio 8, Nr. 19–20, p. 7.

¹⁵ *LRK Žinios*, 1941, Nr. 1–4; Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), SP archyvas, f. R-978, ap. 2, b. 2, l. 3.

¹⁶ *LRK Žinios*, 1941, rugpjūčio 15, Nr. 3, p. 1.

¹⁷ *SP Žinios*, 1943, lapkričio 8, Nr. 19–20, p. 7.

¹⁸ LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 18, l. 40, 41.

¹⁹ *Ibid.*, l. 1, 3; *Lietuvių enciklopedija*, t. 27, Boston, 1962, p. 37.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *LRK Žinios*, 1941, rugpjūčio 7, Nr. 2, p. 4.

²² *Ibid.*, 1941, liepos 29, Nr. 1, p. 1.

²³ *Ibid.*, p. 3.

²⁴ *SP Žinios*, 1943, lapkričio 8, Nr. 19–20, p. 7.

²⁵ *Lietuvių enciklopedija*, t. 24, Boston, 1961, p. 538.

²⁶ *LRK Žinios*, 1941, liepos 29, Nr. 1, p. 3.

²⁷ *Ibid.*, 1941, rugpjūčio 15, p. 1.

²⁸ *SP Žinios*, 1942, rugpjūčio 4, Nr. 18, p. 1.

²⁹ S. Stanionienės ir M. Blažonytės byla, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 189.

³⁰ *Ibid.*, l. 66.

³¹ *Ibid.*, l. 53, 65, 213, 219, 231.

³² LCVA (Kauno filialas), SP archyvas, f. R-1032, ap. 1, b. 3, l. 25.

³³ *Ibid.*, b. 8, l. 1.

³⁴ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 137 a. p.

³⁵ *Ibid.*, l. 145.

³⁶ *Lietuvių enciklopedija*, t. 24, Boston, 1961, p. 541.

³⁷ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 137 a. p., 138, 145.

- ³⁸ Ibid., l. 266-2 voke.
- ³⁹ Ibid., f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 201.
- ⁴⁰ Ibid., l. 266-3.
- ⁴¹ Ibid.
- ⁴² LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 79, l. 121.
- ⁴³ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 145.
- ⁴⁴ Ibid., l. 142.
- ⁴⁵ LCVA, f. R-978, ap. 1, b. 1, l. 32, 81, 88, 339; ap. 2, b. 1, l. 1, 79, 82, 92; b. 3, l. 1, 71; b. 4, l. 5, 26.
- ⁴⁶ Ibid., f. R-1032, ap. 1, b. 8, l. 1; ibid., f. R-978, ap. 2, b. 1, l. 126; LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 142, 149.
- ⁴⁷ LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 3, l. 164.
- ⁴⁸ Ibid., Lietuvos laikinosios vyriausybės archyvas, f. R-496, ap. 1, b. 2, l. 9, 12.
- ⁴⁹ *Lietuvių enciklopedija*, t. 24, Boston, 1961, p. 541.
- ⁵⁰ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 43, 114, 142, 145, 147 a. p., 196; *Fraternitas Lithuanica*, p. 247.
- ⁵¹ LCVA, f. R-978, ap. 1, b. 1, l. 291.
- ⁵² Ibid., ap. 2, b. 2, l. 2.
- ⁵³ Ibid., b. 77, l. 2.
- ⁵⁴ Ibid., b. 5, l. 14; f. R-1032, ap. 2, b. 2, l. 1; f. R-1034, ap. 2, b. 7.
- ⁵⁵ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 150.
- ⁵⁶ LCVA, f. R-978, ap. 1, b. 1, l. 291, 339, 370.
- ⁵⁷ Ibid., ap. 2, b. 77, l. 2.
- ⁵⁸ Ibid., b. 6, l. 3.
- ⁵⁹ Ibid., b. 1, l. 177.
- ⁶⁰ Ibid., b. 158, l. 1; b. 171, l. 14.
- ⁶¹ Ibid., b. 79, l. 120; LCVA, f. R-1052, ap. 1, b. 11, l. 22.
- ⁶² *I laisvę*, 2001, Nr. 133, p. 53; LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 5, l. 14; b. 18, l. 41; b. 19, l. 59.
- ⁶³ LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 19, l. 59; f. R-1032, ap. 1, b. 3, l. 12; *Trinitas*, 2000, liepa, p. 30, 31.
- ⁶⁴ LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 79, l. 109, 120; b. 98, l. 4, 5.
- ⁶⁵ Ibid., b. 3, l. 153.
- ⁶⁶ Ibid., b. 1, l. 79.
- ⁶⁷ Ibid., l. 92.
- ⁶⁸ Ibid., b. 4, l. 231, 246.
- ⁶⁹ Ibid., l. 231, 245, 246.
- ⁷⁰ Ibid., l. 241, 245-247, 250.
- ⁷¹ Ibid., b. 1, l. 81.
- ⁷² Ibid., b. 118, l. 158.
- ⁷³ Ibid., l. 157.
- ⁷⁴ Ibid., ap. 1, b. 1, l. 88.
- ⁷⁵ Ibid., ap. 2, b. 74, l. 19, 23.
- ⁷⁶ Ibid., b. 4, l. 218.
- ⁷⁷ Ibid., b. 118, l. 154.
- ⁷⁸ Ibid., l. 152.
- ⁷⁹ Ibid., b. 117, l. 1, 2.
- ⁸⁰ Ibid., b. 118, l. 123.
- ⁸¹ Ibid., l. 36.
- ⁸² LCVA, f. R-1032, ap. 1, b. 11, l. 14.
- ⁸³ Ibid., l. 26.
- ⁸⁴ *Fraternitas Lithuanica*, p. 265, 266.
- ⁸⁵ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 115, 116.
- ⁸⁶ *Laisvės kovų archyvas*, 2001, Nr. 30, p. 79.
- ⁸⁷ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 12905/3, l. 146.
- ⁸⁸ *Lietuvių enciklopedija*, t. 35, Boston, 1966, p. 107.
- ⁸⁹ *Egzodo rašytojai: Autobiografijos*, Vilnius, 1994, p. 746.
- ⁹⁰ LCVA, f. R-1032, ap. 1, b. 3, l. 14-15.
- ⁹¹ Ibid., f. R-978, ap. 2, b. 2, l. 3.
- ⁹² Ibid., ap. 1, b. 1, l. 80.
- ⁹³ Ibid., l. 32; b. 79, l. 98.
- ⁹⁴ *Lietuvių enciklopedija*, t. 27, Boston, 1962, p. 36.
- ⁹⁵ LCVA, f. R-978, ap. 2, b. 79, l. 97, 109; b. 98, l. 4, 5; b. 111; b. 117, l. 1, 2; b. 118, l. 18, 19, 22, 123; b. 19, l. 62 ir a. p.; b. 124, l. 7; b. 171; b. 192; b. 239, l. 5-16; b. 146, l. 1, 5, 7.
- ⁹⁶ LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-1046, l. 135 a. p.